

ऑस्कॅड योजना

एखंडे योगेश सुदाम

रायकर शशांक सुरेश

होळकर स्वप्निल चंद्रकांत

आचार्य पदवी विद्यार्थी

विस्तार शिक्षण विभाग

डॉ. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठ, दापोली, रत्नागिरी

सदर योजना महाराष्ट्र राज्यात सन २००४-०५ पासून राबविण्यात येत असून यासाठी केंद्र शासनाकडून ७५ टक्के व राज्य शासनाकडून २५ टक्के निधी उपलब्ध करून देण्यात येत असतो. या योजनेमध्ये खालील बाबींचा समावेश आहे.

एका महत्वाच्या रोगाचे लसीकरण (७५:२५)-

या अंतर्गत महाराष्ट्र राज्यासाठी लाळ्याखुरकूत रोगाची निवड करण्यात आली आहे. लाळ्याखुरकूत रोग हा विषाणूजन्य आजार असून, आर्थिकदृष्ट्या फार महत्वाचा आहे. त्यामुळे या योजनेअंतर्गत एफएमडीसीपी योजनेमध्ये अंतर्भूत असलेल्या ५ जिल्ह्यांव्यतिरिक्त राज्यातील इतर जिल्ह्यातील गायवर्गीय व म्हैसवर्गीय जनावरांचे लसीकरण करण्यात येते.

आर्थिकदृष्ट्या महत्वाच्या रोगाचे लसीकरण (७५:२५)-

लाळ्याखुरकूत रोगाव्यतिरिक्त मोठ्या जनावरांतील घटसर्प व फऱ्या तसेच शेळ्या मेंढ्यांमधील पीपीआर व आंत्रविषार आणि कुवकुट पक्षातील राणीखेत या आर्थिकदृष्ट्या महत्वाच्या रोगांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी राज्यातील सर्व जिल्ह्यांत या विविध रोगांचे प्रतिबंधक लसीकरण केले जाते. यासाठी जिल्ह्यांतील प्राधान्याने रोग प्रादुर्भावास अनुकूल असलेल्या भागातील जनावरांचे व कुवकुट पक्षांचे दरवर्षी प्रतिबंधक लसीकरण केले जाते. या लसीकरणामुळे राज्यातील सांसर्गिक रोगांचे प्रादुर्भावात लक्षणीय घट

झाल्याचे दिसून आले आहे.

प्रशिक्षण व कार्यशाळा आयोजित करणे (१०० टक्के)-

राज्यातील पशुधन विकास अधिकारी व पशुधन पर्यवेक्षक यांना पशुसंवर्धन विभागातील राबविण्यात येणाऱ्या योजनांची योग्य प्रकारे अंमलबजावणी करणे, जनावरांचे विविध रोग प्रादुर्भाव, त्या अनुषंगाने करण्यात येणाऱ्या उपाययोजना, सर्वेक्षण करणे, लसीकरण इ. बाबतची अद्ययावत माहिती देणे यासाठी प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करण्यात येतात.

तसेच जनावरांमध्ये अचानक उद्धवणारे रोग जसे बर्ड फ्ल्यू, इव्हाईन इनफ्ल्यूझा, स्वाईन फ्ल्यू या रोगांचे प्रादुर्भाव, उपाययोजना, सर्वेक्षण इ. बाबत पशुसंवर्धन विभागातील तसेच इतर विभागातील वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनाही अनुषंगिक शास्त्रीय माहिती अवगत करणेसाठी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचानाप्रमाणे कार्यवाही केली जाते. यासाठी दरवर्षी दोन कार्यशाळा आयोजित करण्यात येतात. या बाबीसाठी केंद्र शासनाकडून १०० टक्के अनुदान उपलब्ध करून देण्यात येते.

विभागीय रोग अन्वेषण प्रयोगशाळांचे आधुनिकीकरण व बळकटीकरण (७५:२५)-

ऑस्कॅड योजनेअंतर्गत राज्यातील ५ विभागीय रोग अन्वेषण प्रयोगशाळांचे आधुनिकीकरण करण्यासाठी निधी उपलब्ध करून देण्यात आला आहे. त्याद्वारे विविध रोगांचे निदान या प्रयोगशाळांमध्ये होण्यासाठी आवश्यक उपकरणे व रसायने याची खरेदी करण्यात येते.

या प्रयोगशाळा जीएलपी मानकाप्रमाणे अत्याधुनिक करण्यात येत आहेत. तसेच रोग निदानासाठी आधुनिक तंत्रज्ञानाचे प्रशिक्षण संबंधित अधिकाऱ्यांना देण्यात येते.

सर्वेक्षण, नियंत्रण व पूर्व अंदाज बांधणे ही योजना रोग अन्वेषण विभाग, पुणे यांचेमार्फत राबविण्यात येते. राज्यात विविध रोगांचे प्रादुर्भावाच्या अनुषंगाने तेथील सर्वेक्षण करून रक्तजल व उती नमुने संकलीत करून रोग अन्वेषण विभाग, पुणे येथे तपासणी करण्यात येते. तसेच राज्यातील विविध भागातही नियमितपणे सर्वेक्षण करून त्या ठिकाणांची भौगोलिक परिस्थिती व हवामानाची स्थिती लक्षात घेऊन रोग प्रादुर्भावाचे पुर्व अंदाज बांधले जातात व त्याबाबतची माहिती दर्शविणारी माहिती पुस्तिका दर महिन्यास एक या प्रमाणे १२ माहिती पुस्तिका राज्यस्तरावर प्रसिध्द करण्यात येते. त्यामुळे रोग प्रादुर्भावाबाबतची पुर्व कल्पना येऊन त्यावर करावयाचे उपाययोजनांबाबत पुर्व तयारी करता येणे शक्य

होते व शेतकऱ्यांचे होणारे आर्थिक नुकसान काही प्रमाणात टाळता येते.

माहिती व जनसंपर्क मेळावे आयोजित करणे-
जिल्हास्तरीय व तालुकास्तरीय शेतकऱ्यांना व पशुपालकांना जनावरांमधील विविध रोगांची माहिती, त्याचे नियंत्रण व निर्मुलन करणेसाठी करावयाच्या उपाययोजना, जनावरांमधील रोग प्रतिबंधक लसीकरण तसेच पशुसंवर्धन विभागांतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांची माहिती प्रसिध्दी माध्यमांद्वारे जाहिरात प्रसिध्द करून, तसेच तालुका व जिल्हा स्तरावर संपर्क मेळावे आयोजित करून पशुपालकांमध्ये व शेतकऱ्यांमध्ये जागृती निर्माण करणे हा या योजनेचा उद्देश आहे. सदर योजनेसाठी ७७ टक्के अनुदान केंद्र शासनाकडून व २७ टक्के अनुदान राज्य शासनाकडून असा निधी उपलब्ध करून दिला जातो.

(संपर्क: +९१ ९३७०९३८७९५)

कोंबडीखत वापर करावयाची पद्धत

मशागतीच्या वेळी पेरणीपूर्वी एक ते दोन महिना अगोदर कोंबडीखत जमिनीत मिसळावे. यानंतर कुळवाची पाली द्यावी. मात्र ताजे कोंबडीखत उभ्या पिकात जमिनीत मिसळू नये. कोंबडीखत उभ्या पिकात जमिनीत मिसळण्यापूर्वी प्रथम त्यावर एक महिना पाणी मारून शपून किंवा थंड होऊ द्यावे, म्हणजे कोंबडीखताचे कर्बःनत्र गुणोत्तर कमी होऊन त्यातील अन्नद्रव्ये पिकांना उपलब्ध होतात. कोंबड्यांची विष्ठा मुग, गव्हांडा किंवा भाताच्या तुसावर पडून खत तयार होते. त्यामुळे ताज्या कोंबडीखताचे कर्बःनत्र गुणोत्तर जास्त असते. असे खत उभ्या पिकात जमिनीत मिसळताना ओलावा असला पाहिजे. जमिनीत पुरेसा ओलावा नसेल तर पिक पिवळे पडते. त्यामुळे ताजे कोंबडीखत थेट पिकांसाठी वापरू नये. कोंबडीखतामुळे जमिनीत पाणी धरून ठेवण्याची क्षमता वाढते. शेणखतासारखा तणांचा प्रादुर्भाव कोंबडीखतातून होत नाही.

सुकवलेल्या एक टन कोंबडीखताचे मुल्य हे १०० किलो युरिया, १५० किलो सुपर फॉस्फेट, ५० किलो पोटॅश, १२५ किलो कॅल्शियम कार्बोनेट, ३० किलो गंधक, १० किलो मॅग्नेशियम सल्फेट, ५ किलो फेरस सल्फेट व अन्य अंशात्मक घटकांएवढे असते. बाजारातील अन्य खताच्या तुलनेत त्याची किंमतही कमी आहे.